

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

BAROKNI DUBROVNIK – JEZIK I LJUDI

Ivana Lovrić Jović

JA, KRSTO LUČIN, DUBROVČANIN, ČINIM OVI TESTAMENAT...

**Jezična analiza dubrovačkih oporuka iz
17. i 18. stoljeća s transkripcijom i rječnikom**

Zagreb; Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2015.

Hvalevrijedna i zaslužena titula zaštićenoga nematerijalnoga kulturnog dobra Republike Hrvatske, koju nosi i dubrovački govor, obveza su i odgovornost suvremene akademске zajednice i društva uopće u smislu izgradnje njegova učinkovitoga sustava zaštite i očuvanja. Što se dubrovačkoga govora tiče, velik je korak u tom smislu knjiga Ivane Lovrić Jović, znanstvenice na Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje i autorice, između ostalih znanstvenih interesa, brojnih radova o prošlosti i sadašnjosti dubrovačkoga govora.

Knjiga „*Ja, Krsto Lučin, Dubrovčanin, činim ovi testamenat...* Jezična analiza dubrovačkih oporuka iz 17. i 18. stoljeća s transkripcijom i rječnikom” rezultat je autoričina višegodišnjega rada na dubrovačkim oporukama, koje su, kako sama ističe, od svih arhivskih spisa zbog svoga specifičnog stila najprikladni-

je za opis govorenoga idioma iz prošlosti (15).

Knjiga ima 11 poglavlja: *Uvod, Struktura oporuka, Fonologija, Morfologija, Sintaksa, Leksik, Zaključak, Transkripcija dubrovačkih oporuka, Korišteni rječnici, Navedena literatura i Rječnik*. Svako je poglavlje podijeljeno u više potpoglavlja, a posebno se to odnosi na poglavlja naslovljena prema jezičnim razinama, čime se slijedi postupnost jezične raščlambe i omogućava lakše čitanje rezultata.

U uvodnom poglavlju autorica ističe važnost zapisivanja i analiziranja upravo govornoga jezika, nezaobilaznoga segmenta u proučavanju jezičnih mijena, te pouzdanih i uređenih arhiva kao vrela za istraživanje jezične povijesti, ali i povijesti uopće. Povijesni dubrovački arhiv čuva velik broj raznolike pisane građe na različitim jezicima i pismima koja svjedoči o bogatoj dubrovačkoj

povijesti. A o povijesti dubrovačke „narodne iskrene riječi” (16) najbolje svjedoče upravo oporuke. „Osnovni postulati oporuke jesu jednostavnost izjave oporučiteljeve volje te činjenica da to mora biti osobni i strogo formalni akt” (16) u kojem se nalaze materijalnopravne, formalnopravne te nenasljedne pravne odredbe. Činjenica da su bogatiji građani (trgovci i vlastela) svoju posljednju volju na ovome svijetu govorili upravo hrvatskim jezikom još je jedna potvrda njegova statusa u starom Dubrovniku.

Premda je nemali broj radova posvećenih dubrovačkom jeziku ranijih stoljeća, pri čemu posebno valja izdvojiti radove Milana Rešetara i Pere Budmanija, vrijeme i korpus ovdje analiziranih tekstova nezaobilazan su segment u stvaranju cjelovite slike o povijesti ovoga jezika, odnosno prosudbi mišljenja Mirka Deanovića o odvojenu razvoju književnoga dubrovačkoga jezika i živoga govora puka.

Vezano za strukturu autorica utvrđuje da su analizirane oporuke očekivano koncipirane: *uvod* ili *protokol* čine zazivanje Boga i ime oporučitelja; *tekst* ili *korpus* odnose se na želju oporučitelja i osiguranje pravnoga učinka, dok su u *zaključku* ili *eshatokolu* potpisi oporučitelja i svjedoka te datacija dokumenta.

Središnji je dio knjige filološka analiza temeljena na više teorijskih

polazišta, od mladogramatičkoga preko strukturalističkoga do socio-lingvističkoga, što je nužno za cjelovitu sliku jezika određenoga korpusa u određenom vremenskom razdoblju. S obzirom na zadane ciljeve utvrđene se jezične značajke svih jezičnih razina uspoređuju s onodobnim književnim jezikom, ponajprije onim Ivana Gundulića. Tako fonološku analizu autorica zaključuje tvrdnjom da se ostvarajata, status glasa *h* te provedba glasovnih promjena ne razlikuju u mnogome od Gundulićeva jezika, odnosno da je dobar dio razlika rezultat metričkih i stilskih uvjeta koje imaju Gundulićevi tekstovi.

Morfološka obilježje Gundulićeva jezika pokazuju određenu arhaičnost u odnosu na jezik oporuka (npr. L m. i s. r. imenica, oblici pokaznih zamjenica, oblik priloga sadašnjega). S druge su strane morfološkim značajkama analizirani oporučni tekstovi bliži suvremenom dubrovačkom govoru nego li hrvatskom jezičnom standardu.

Premda je „jezik oporuka na sintaktičkoj (je) razini škrt, ukalupljen u formule i tipizirane načine izricanja želje, naredbe i pogodbe, odnosno temeljen na trima padežima – nominativu, dativu i akuzativu (*ja – ostavljam – komu/čemu – što*)” (74), nedvojbeno svjedoči o onodobnom jedinstvenom sintaktičkom uzusu dubrovačkoga književnoga je-

zika i narodnoga govora. Nemalo je važna i činjenica da mnoge od analiziranih značajki dubrovački govor poznaje i danas (npr. konstrukcije *za* + *infinitiv*, *ostavljati u* + *akuzativ*, *činiti* + *infinitiv*, glagoli stanja ili kretanja + *u* i *dr.*).

Najvjerodostojnijom jezičnom razinom u sinkronijskom opisu nekoga jezika Ivana Lovrić Jović smatra leksik. I upravo na temelju riječi analiziranoga korpusa autorica propituje tezu, temeljenu na dramama Marina Držića, da je od 13. stoljeća u dubrovačkome jeziku sve više romanskih leksema. Grupirajući leksik u dvanaest za ovaj korpus relevantnih značenjskih skupina (*Pravno nazivlje*, *Srodnički odnosi*, *Nakit*, *metali* i *drago kamenje*, *Obuća* i *odjeća*, *Materijali za obuću* i *odjeću*, *boje*, *Stan*, *zgrada* i *prostor koji ih okružuje*, *Posuđe* i *pokucstvo*, *Zanati*, *zanimanja*, *službe* i *društveni odnosi*, *Oružje*, *oruđe* i *alati*, *Religijsko nazivlje*, *Trgovina*, *novac* i *mjere*, *Mjeseci u godini* i *dani u tjednu* te *Ostali dio leksika*) i po etimološkoj pripadnosti (opći leksik domaćega podrijetla, romanizmi, grecizmi, turcizmi i germanizmi) 60-ak stranica analize autorica zaključuje tvrdnjom da je ovo jedini jezični sloj u kojem je evidentna razlika između dubrovačkoga govora i njegova književnoga jezika 16. i 17. st. i to u korist većega broja aloglotizama, većinom romanizama, u svakodnevnom govoru. Ipak, nezanemariv

postotak slavenskoga sloja u pravnom i religijskom nazivlju analiziranoga korpusa upućuje na potrebu daljnjih analiza, pa i revalorizaciju dosadašnjih polazišta u opisu dubrovačkoga jezika starijih razdoblja.

Zaključak je vrlo detaljne analize četiriju spomenutih jezičnih razina ujedno i odgovor na tezu o odvojenu razvoju pučkoga i književnoga jezika Dubrovnik u 17. i 18. stoljeću: „... valja zaključiti da su ta dva izričaja ne samo jednaka, nego i ista” (152), a jedina je relevantna razlika u nešto većem broju inojezičnih leksema u onodobnome dubrovačkom govoru.

Što se grafijskih značajki analiziranih oporuka tiče, valja reći da su pisane tadašnjim slovopisom južnoga tipa, a sedamdesetak stranica transkribiranih oporuka donosi one nastale od 1603. do 1788. godine. Kao literaturu korištenu za njihovu analizu autorica navodi 30-ak rječnika i 30-ak u knjizi spomenutih relevantnih znanstvenih radova.

Knjiga završava aneksnim rječnikom u koji se pokušalo uvrstiti gotovo sav leksički inventar iz dubrovačkih oporuka. Tako će se na 20-ak stranica rječnika uz tzv. *dubrovačke riječi* (npr. *karitat* ‘milosrđe, ljubav’, *čacko* ‘tata; redovnik ili svećenik’, *lite* ‘svađa’, *spendati* ‘(po)trošiti’) naći i oni punoznačni leksemi koji pripadaju hrvatskom standardnom jeziku (npr. *dan*, *nebo*, *pastorka*, *hodati*, *disati*...), a koji su potvrđene u

istraživanom korpusu. To načelo autorica izabire s ciljem da se dobije stvarna slika dubrovačkoga leksika koja opovrgava tradicionalan dojam o prevlasti talijanizama u dubrovačkome govoru.

Detaljno provedena filološka analiza oporučnih tekstova nastalih u 17. i 18. stoljeću nedvojbeno svjedoči o narodnom jeziku onodobnoga Dubrovnika. S druge strane, njegova

usporedba s jezikom književnih djela Ivana Gundulića potvrđuje istosmjernan razvoj ovih dviju jezičnih realizacija.

Objavljivanjem transkribirane građe i sastavljanjem pratećega rječnika znanstvenoj je javnosti omogućena slika jezika, ali i života tijekom dvaju stoljeća staroga Dubrovnika, koji je bio i ostao najljepši biser hrvatskoga *kolarina*.

Anastazija Vlastelić